

УДК [904 : 929] (477) «1868/1945»
DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2021.4\(36\).555](https://doi.org/10.33782/eminak2021.4(36).555)

АРХЕОЛОГ МЕЧИСЛАВ ЯКИМОВИЧ (1868-1945): ЖИТТЯ ТА НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ В ЕПОХУ РЕВОЛЮЦІЙ І СВІТОВИХ ВІЙН

Ігор Сапожников¹, Анна Яненко²

¹ Інститут археології НАН України (Київ, Україна)
e-mail: ssappog5@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3889-6714>

² Національний заповідник «Києво-Печерська лавра» (Київ, Україна)
e-mail: pudovkina@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0713-3087>

Стаття присвячена українському археологу Мечиславу Костянтинівичу Якимовичу (1866-1945), результати численних і плідних польових робіт якого відомі давно, але деталізованої біографії вченого дотепер не оприлюднено. Створення останньої уможливили виявлені у Науковому архіві Інституту археології НАН України маловідомі документи, зокрема життєпис, написаний власноруч 1929 р. для Всеукраїнського археологічного комітету (ВУАК) Всеукраїнської академії наук (ВУАН). У роботі, на підставі опублікованих та архівних матеріалів, охарактеризовано хронологію, географію та значення археологічних студій ученого, надано повний перелік його друкованих праць, а також вперше залучено до наукового обігу низку авторських документів, листів, малюнків і фотознімків.

Ключові слова: Мечислав Костянтинівич Якимович, біографія, археологічні розвідки та розкопки, експедиції, Уманський історичний музей, кінець XIX ст. – 1940-ві рр.

Мечислав Якимович ще за життя був добре знаним серед фахової спільноти дослідників різних періодів минулого¹, а провідні археологічні організації того часу – Імператорська археологічна комісія, Всеукраїнській археологічний комітет, Інститут історії матеріальної культури АН УСРР, Інститут археології АН УРСР неодноразово залучали його для проведення термінових та охоронних розкопок (док. 1; та ін.). Пізніше ім'я археолога почали забувати, а перша персональна замітка про нього, з описом внеску до трипільства, з'явилась лише на початку 2000-х рр.² Нещодавно дослідник Центральноукраїнського державного педагогічного університету В.Г.Гринченко спробував створити «наукову біографію» М.К. Якимовича³, утім цю розвідку можна охарактеризувати скоріше як неповну хроніку польових досліджень археолога. Протягом 2021 р. на підставі справ Імператорської археологічної комісії (ІАК) з Наукового архіву Інституту історії матеріальної культури Російської академії наук (ІІМК РАН) підготовлено публікацію про підсумки розкопок вченого 1905 р. неподалік с.Гофнунгсталь

¹ Беяшевский Н. Поле погребальных урн эпохи Ia Тене в Радомысльском у. Киевской губ. // Археологическая летопись Южной России. 1904. № 1/2. С. 13-18; Богаевский Б.Л. Орудия производства и домашние животные Триполья. Ленинград, 1937. С. 39-40, 52, 99, 107; Трусова С.А. III-я конференция по изучению палеолита // Краткие сообщения о докладах и полевых исследованиях Института истории материальной культуры. 1940. Вып. 3. С. 47 тощо.

² Відейко М.Ю. Якимович М.К. // Енциклопедія трипільської цивілізації. Т. II. Київ, 2004. С. 632.

³ Гринченко В.Г. Мечислав Якимович: сторінки наукової біографії // Zaporizhzhia Historical Review. 2020. Vol. 2 (54). С. 1-9.

Тираспольського повіту Херсонської губернії (тепер – с. Цебрикове Роздільнянського району Одеської обл.)⁴. Згадки про дослідження М.К. Якимовича зустрічаємо в узагальнених студіях, присвячених історії археології, вивченню регіонів чи окремих пам'яток⁵.

Факти і дані з різних джерел, зокрема з автобіографії 1929 р. (док. 2), дозволяють стверджувати, що Мечислав Костянтинівич (Костьович), вірогідно етнічний поляк, народився 25 грудня 1868 р. у Житомирі, 1877 р. вступив до гімназії, а 1886 р. здобув середню освіту в приватному пансіоні. Після смерті матері 1887 р. став годувальником родини (принаймні двох братів), протягом 1888-1896 рр. служив у «Товаристві пароплавства Дніпром та його притоками», а після цього, до 1927 р. (з перервою у 1921-1922 рр.) – у Київському акцизному управлінні. Мешкав від 1896 до 1901 р. у північно-східній частині Радомиського повіту, скоріше за все у м. Чорнобиль. Близько 1911-1913 рр. він обіймав посаду молодшого штатного контролера 9-го округу названого Управління, мешкаючи у с. Тхорівка Сквирського повіту Київської губернії⁶.

Своїми науковими вчителями-наставниками М.К. Якимович вважав: з археології – проф. В.Б. Антоновича (коли той досліджував кургани неподалік Житомира); з геології та мінералогії – проф. К.О. Ставровського (підчас спільних екскурсій 1885-1889 рр.), з нумізматики – А. Яновича. Від 1889 р. Мечислав Костянтинівич був співробітником редакції часопису «Археологическая летопись Южной России». Близько 1917 р. допомагав (надавав власні знахідки) Д.М. Щербаківському під час створення в Умані історичного (краєзнавчого) музею, директором якого згодом був протягом 1941-1945 рр.⁷

Відповідно до інформації, наведеної у документах ІАК, 1905 р. М.К. Якимович мешкав чи перебував за адресою «Майданецький цукровий завод біля залізничної станції Тальне», а незадовго до того – у м. Біла Церква⁸. Ймовірно, від 1920-х рр. археолог остаточно оселився на Уманщині.

Протягом 1926-1930 рр. М.К. Якимович входив до складу Комісії з дослідження трипільської культури ВУАК⁹, у січні 1929 р. в листі до ВУАК прохав поклопотатися про присвоєння йому звання «Героя праці», оскільки на той час мав понад 40 років трудового стажу¹⁰, або ж дати йому роботу, оскільки медична комісія визнала його працездатним, через що пенсію йому не призначили (док. 3).

⁴ Кашуба М.Т., Сапожников И.В. Раскопки М.К. Якимовича в 1905 г. у с. Гофнунгсталь в Северо-Западном Причерноморье (по материалам архива ИАК) // Археологические вести. 2021. № 33. С. 215-235. DOI: 10.31600/1817-6976-2021-33-215-235

⁵ Веремейчик О.М. Исторична топографія Любеча X-XI ст. // Археологія і давня історія України. Київ, 2020. Вип. 2 (35). С. 105-120; Яненко А.С. Музеї Київщини і Житомирщини та їх участь в археологічних дослідженнях регіону в 1945-1946 рр. (за матеріалами архіву М.Я. Рудинського) // Сіверщина в історії України. 2014. Вип. 7. С. 304-311; Яненко А.С. Історія музейної археології УСРР (1919-1934). Київ, 2016. 367 с.; Ясновська Л. Дослідження літописних міст Чернігівщини співробітниками Імператорської археологічної комісії // Шрагівські читання: Збірник статей та матеріалів. Чернігів, 2014. Вип. 3. С. 175-184; Яненко А.С. Літописні міста Чернігівщини в дослідженнях Імператорської археологічної комісії // Археологічні зошити з Пересопниці. III: Збірник статей учасників III наукового археологічного симпозиуму «Літописні міста давньоруської держави». Пересопниця, 2015. С. 138-144 тощо.

⁶ Державний архів Київської області. Ф. 283. Оп. 21. Спр. 346 (особова).

⁷ Календар пам'ятних дат Черкащини на 2017 рік / Ред. В. К. Величко. Черкаси, 2016. С. 60-61.

⁸ Кашуба М.Т., Сапожников И.В. Раскопки М.К. Якимовича в 1905 г.... Док. 1, 3 та ін.

⁹ Відейко М.Ю. Організаційний експеримент: Трипільська комісія // Археологія і давня історія України. Київ, 2012. Вип. 9. С. 84-85.

¹⁰ За аналогією з В.І. Гошкевичем, який отримав це звання у 1922 р.

Від 1929 р. Мечислав Якимович офіційно працював у Уманському музеєві¹¹. Тодішній директор установи Кость Петичинський у листі до Петра Курінного від 7 жовтня 1930 р. повідомляв, що прийняв М.К. Якимовича на посаду лаборанта¹². 1939 р. археолог обіймав посаду завідувача історичним відділом музею¹³.

Наприкінці 1930-х – на початку 1940-х рр. дослідник брав участь у наукових конференціях. Зокрема у травні 1939 р. – доповідав на III науковій конференції з проблем вивчення четвертинного періоду¹⁴, 1941 р. був слухачем IV наукової конференції Інституту археології АН УРСР як представник Уманського музею¹⁵.

Під час Німецько-радянської війни М.К. Якимович залишився на окупованій території – «пожалел музей и ускользнул», очолював й опікувався діяльністю установи (док. 4-6). Помер учений-музейник у квітні 1945 р.¹⁶

Збережені архівні матеріали уможливають деталізацію й аналіз результатів польових робіт археолога, що, без жодних перебільшень, є найціннішою складовою його спадку. Наразі можна уточнити, що 1892 р. М.К. Якимович виявив «неолітичну стацію на правому березі Дніпра біля «с. Ст[арого] Бихова на Могилевщині» (док. 2). Ці матеріали, на жаль, залишилися неопублікованими і через те забутими¹⁷, оскільки всі відомі сьогодні неолітичні пам'ятки того регіону розташовані не на правому, а на лівому березі Дніпра¹⁸.

Більшість археологічних пам'яток М.К. Якимович виявив протягом 1896-1901 рр. – 11 дюнных стоянок, включно із 3 майстернями. Відомості про них, інколи без чіткої локалізації, знаходимо у низці статей (док. 7, 1, 3-5). Картографувати, а тим більше віднайти ці об'єкти на місцевості складно, бо розташовані вони у Чорнобильській зоні, біля занедбаних сіл. Тим не менше встановлено, що М.К. Якимович охопив розвідками значну частину Полісся по обох берегах річок Прип'ять, Уша (Уж) і Тетерів, зафіксував місцезнаходження неподалік сіл Лелів, Великий Корогод, Запілля, Залісся, Гапоновичі, Черевач, Янівка, Нарішів, Грині, Ротичі, Сухолуччя (іл. 1; 2; 3).

Відкриття М.К. Якимовича значно пізніше, вже після його смерті, верифікували експедиційними роботами наступники – Д.Я. Телегін віднайшов і розкопав у 1963-1964 рр. поселення біля хутора Грині, а І.І. Артеменко 1960 р. зібрав підйомні матеріали в урочищі Германів Шинок в околицях с. Нарішева¹⁹. Однак регіон, обраний і визначений М.К. Якимовичем для вивчення близько 120 років тому, досі залишається не вичерпаним. Так, неподалік с. Яново на правому березі гирла-стариці р. Прип'ять у 2003 р. знайдено й досліджено неолітичну стоянку Плитовище²⁰.

¹¹ Центральний держархів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Ф. 166. Оп. 11. Спр. 445. Арк. 5.

¹² Науковий архів Інституту археології НАН України (НА ІА НАН України). Ф. 10. Спр. 37. Арк. 2зв.

¹³ ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 11. Спр. 445. Арк. 5.

¹⁴ Грінченко В.Г. Мечислав Якимович: сторінки наукової біографії...

¹⁵ ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 11. Спр. 489. Арк. 1зв.

¹⁶ Яненко А.С. Музеї Київщини і Житомирщини... С. 307.

¹⁷ Перелік друкованих праць дослідника див. у док. 7.

¹⁸ Телегін Д.Я., Титова Е.Н. Поселения Днепро-донецкой этнокультурной общности эпохи неолита: Свод археологических источников. Киев, 1998. С. 86.

¹⁹ Телегін Д.Я., Титова Е.Н. Поселения Днепро-донецкой этнокультурной общности... С. 76, 80.

²⁰ Манько В.О., Сапожников І.В. Неолітичний господарсько-побутовий комплекс Плотовище I у Чорнобильському Поліссі // Кам'яна доба України. 2007. Вип. 10. С. 235-242.

З усіх знахідок 1896-1901 рр. найбільш значущими виявились рештки трупоспалення з бронзовою фібулою (з кулькою на ніжці), виявлені 1900 р. у гончарному горщику поблизу урочища Печище біля с. Залісся (док. 7, 5, с. 164-165; іл. 1; 4; 5). Місце знахідки відвідав М.Ф. Біляшівський, який не виявив нових об'єктів, утім опублікував речі з Залісся і відніс «фібулу, як і все поле поховальних урн вже до кінця латенської епохи, приблизно до початку нашої ери»²¹.

У 1960-х рр. фібулу опублікував і описав Ф.К. Амброз як артефакт «духцовського типу ранньолатенської схеми» III ст. до н.е.²² Однак комплекс й досі не втратив своєї значимості, адже маркує найсхіднішу точку присутності носіїв східнолатенської культури. В.Є. Єременко відніс фібулу до фази B_{2a} раннього латену²³, хоча його теза про «імпортний характер» поховального комплексу Залісся сумнівна. Пізніше до типологічного визначення фібули А.К. Амброза приєднався Г.М. Казакевич, передатувавши комплекс більш раннім часом: IV – початок III ст. до н.е. Більше того, дослідник високо оцінив значення знахідки, використавши цитату про неї як епіграф своєї монографії, утім не згадав імені відкривача²⁴.

У 1900 р. М.К. Якимович розкопав також на правому березі р. Тетерев біля с. Ніжиловичі неподалік Радомишля могили дреговичів (док. 7, 2).

Зазначимо, що теперішнє місце зберігання матеріалів, виявлених археологом впродовж так званого «раннього» етапу теренових досліджень, не відоме, але у фотовідділі Наукового архіву ІМК РАН збережено знімки речей з колекції М.К. Якимовича, зібраних протягом 1896-1901 рр. в Радомишльському повіті Київської губернії в околицях сіл Залісся, Гапоновичі, Великий Корогод, Юрове, Ротичі, Ніжиловичі²⁵.

Плідним у науковому плані став епізод співробітництва М.К. Якимовича з ІАК протягом 1905-1907 рр. У 1905 р. він здійснив розкопки біля с. Гофнунгсталь не далеко від Одеси, в ході яких дослідив два кургани, поселення і кладовище пізніх ногайців (док. 7, 6; іл. 6; 7)²⁶. У 1906-1907 рр. М.К. Якимович провів розкопки семи трипільських майданчиків в околицях с. Стара Буда Звенигородського повіту Київської губернії²⁷. Власноруч реставровані ним керамічні вироби передано на зберігання до Ермітажу (док. 7, 7-8; іл. 8; 9). Того ж 1907 р. дослідив низку інших

²¹ Беляшевский Н. Поле погребальных урн эпохи laTene... С. 13, 15-17. Рис. 1-2.

²² Амброз А.К. Фибулы юга европейской части СССР // Свод археологических источников. Д1-30. Москва, 1966. С. 12, Табл. 1, 1.

²³ Єременко В.Е. «Кельтская вуаль» и зарубинецкая культура. Санкт-Петербург, 1997. С. 42-43. Рис. 7, 17-18; 10, 65.

²⁴ Казакевич Г.М. Східні кельти: культури, ідентичності, історіографічні конструкції. Київ-Вінниця, 2015. С. 179-180, 321. Рис. 9, 1.

²⁵ Фотовідділ Наукового архіву ІМК РАН. Відб. Q 642/52-77: Длужневская Г.В. Археологические исследования в Европейской части России и на Кавказе в 1859-1919 годах (по документам Научного архива ИИМК РАН). Санкт-Петербург, 2014. С. 109.

²⁶ Кашуба М.Т., Сапожников И.В. Раскопки М.К. Якимовича в 1905 г....; Науковий архів ІМК РАН: РВ. Ф. 1. 1905. Спр. 14; Фотовідділ. Відб. Q 642/28-32, 78 (там само фотознімки зі Старої Буди 1905 р.).

²⁷ Частина артефактів, переважно зразки кераміки, з досліджень М.К. Якимовича в околицях с. Стара Буда до Другої світової війни містилися у колекції Центрального історичного музею ім. Т.Г. Шевченка у Києві (Археологічний музей Всеукраїнської академії наук: дослідження і матеріали / автор-упорядник А. Яненко. Київ, 2017. С. 213). Не можна виключати можливість, що деякі артефакти збереглися й до сьогодні у фондах установи- правонаступника – Національного музею історії України.

місцезнаходжень. Протягом 1906-1908 рр. до ІАК надійшли відповідні звіти з описами та світлинами знахідок, планами трипільських глиняних майданчиків, малюнками розписного посуду; звіт про розкопки могильника неподалік с. Великий Корогод з описами знахідок і планом пам'ятника; звіт про розкопки курганів і про розвідки поблизу м. Любеч та в Городнянському повіті Чернігівської губернії²⁸.

У 1916 р. ІАК видала М.К. Якимовичу «Відкритий лист» (№ 72) на розкопки в межах Звенигородського, Уманського, Черкаського і Таращанського повітів Київської губернії (вздовж лінії прокладання залізничної гілки Гришино-Рівне) (док. 1)²⁹, який не був використаний через початок революційних подій.

Вірогідно від 1920-х рр. археолог проводив розвідки й розкопки у співпраці з музеєм Уманщини, зокрема 1927 р. дослідив місцезнаходження трипільської культури неподалік с. Погорилівка³⁰, а також виявив спільно з Б.П. Безвенглінським трипільське поселення Красноставка (тепер –Манківський р-н Черкаської обл.)³¹. У 1936-40 рр. продовжив археологічне вивчення Уманщини, насамперед в околицях сіл Володимирівка, Томашівка та Сушківка³².

Найвідомішим з них стало відкрите 1925 р. поселення Володимирівка. Пам'ятку досліджувала протягом 1927-1947 рр. (з перервами) низка експедицій під керівництвом Б.П. Безвенглінського, С.С. Магури, В.Є. Козловської та Т.С. Пассек³³. М.К. Якимович брав участь у цих роботах (іл. 10). Неподалік він виявив багаточисельну пізньопалеолітичну стоянку (дата відкриття невідома), на якій 1940 р. провів невеликі розкопки і створив їх макет, що експонувався в Уманському музеї. Протягом Німецько-радянської війни Мечислав Костьович не полишав надії відновити розкопки стоянки і дослідження інших пам'яток (док. 4; 6). Одна з основних причин співпраці з нацистською владою директора музею в окупованій Умані М.К. Якимовича, сформульована ним у листі до П.П. Курінного, надісланому на початку 1943 р.: «Я вважаю, що все ж таки, дякуючи мені, музей вцілів» (док. 5).

Отже, комплекс збережених документів нарешті дозволив авторам відтворити біографію непересічної людини, яка у переламну епоху пройшла доволі складний життєвий шлях. Незважаючи на те, що несприятливі суб'єктивні й об'єктивні обставини завадили йому зробити яскраву наукову кар'єру, його внесок в археологію України як фахового польового дослідника є суттєвим за обсягом, різноплановим за змістом, але, на жаль, поки що гідно не оціненим.

²⁸ Длужневская Г.В. Археологические исследования в Европейской части России и на Кавказе в 1859-1919 годах (по документам Научного архива ИИМК РАН). Санкт-Петербург, 2014. С. 109; Науковий архів ІІМК РАН: РВ. Ф. 1. 1906. Спр. 64; 1907. Спр. 69; Фотовідділ. Відб. О.126, О.181; нег. І 19671-19672, ІІ 24155, ІІІ 31250, ІІІІ 11642; Див. також: Императорская Археологическая Комиссия (1859-1917): К 150-летию со дня основания / Ред.-сост. А.Е. Мусин. Приложение. Санкт-Петербург, 2009. С. 93, 96, 100, 104.

²⁹ Императорская Археологическая Комиссия (1859-1917)... С. 139.

³⁰ НА ІА НАН України. Ф. ВУАК. Спр. 116/20. Арк. 1зв.

³¹ Цвек О.В. Красноставка // Енциклопедія трипільської цивілізації. Т. ІІ. Київ, 2004. С. 261-262.

³² Яненко А.С. Музеї Київщини і Житомирщини...

³³ Якубенко О.О. Володимирівка // Енциклопедія трипільської цивілізації. Т. ІІ. Київ, 2004. С. 104-105.

* * *

Документ 1³⁴*Пропозиція Імператорської археологічної комісії М.К. Якимовичу*Петроград, 14.12.1916. Вихід. № 1603. Копія³⁵

Управление по постройке железнодорожной линии Гришино-Ровно (участок Цветково-Жашков) обратилось в ИАК с просьбой организовать наблюдение за могущими быть обнаруженными при выемках земли при устройстве линии предметами древности. Находя организацию такого наблюдения весьма желательной, ИАК имеет честь покорнейше просить Вас уведомить ее, не признали ли Вы возможным принять на себя труд ведения регистрации древностей, которые могут быть обнаружены при постройке указанной железнодорожной линии, и составления описания обстоятельств находок.

Необходимые для такого надзора денежные средства будут Вам отпущены, по Вашему предварительному указанию.

Председатель ИАК [Подпись]

Делопроизводитель [Подпись]

- *_*_* -

Документ 2

*Життєпис Мечислава Костянтиновича Якимовича.*Урицька цукроварня, 21 січня 1929 р.³⁶

вх. 102. 25.1.29 р.

Народився я 1886 [1868] року³⁷ грудня 25 дня в м. Житомирі на Волині. 1877 року вступив до гімназії, а коли мій батько помер, мене улаштували до приватного пансіону, де я закінчив в 1886 році середню освіту. Продовжувати дальнішу освіту мені не судилося, через те, що 1887 року померла мати, залишивши мому опікуванню без ніяких джерел до існування молодших братів (я був самим старшим).

До 1888 року я мав не сталі посади, а з 1888 р. одержав службу в Київському Т[оваристві] Пароплавання, де працював до 1896 року, з якого часу до 1927 року був на посадах в Київському Посередподатковому [акцизному – Авт.] Правлінні, виключаючи 1921-1922 рр., коли цієї державної установи ще не було відновлено. З 1924 до 1929 року працював в цукровій промисловості. Таким чином, маю право рахуватись героєм праці, бо пропрацював більш 40 років, що можу підтвердити документально.

З археологією ознайомився дуже рано. Першим учителем моїм по цієї

³⁴ Документи розміщено у хронологічній послідовності, подано мовою оригіналу зі збереженням усіх орфографічних і стилістичних особливостей, зокрема тогочасних правил вживання великої літери. Авторські помилки і друкарські похибки не виправлено. Скорочені слова, крім загальноживаних скорочень, розшифровано у квадратних дужках. Пунктуацію узгоджено із сучасними нормами українського правопису без застережень.

³⁵ Петров И., Бейда О. Ходоки у фюрера: «если... эти работы вести пленными, тогда лишь придется приобрести фотоаппарат» – письмо археолога. 13.04.2020. URL: <https://labas.livejournal.com/1212543.html>

³⁶ НА ІА НАН України. Ф. 10 (Петро Петрович Курінний). Спр. 28/10. Арк. 3-4зв.

³⁷ Вірогідно, М.К. Якимович зробив описку і йдеться про 1868 р. Саме цей рік підтверджується іншими джерелами (ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 11. Спр. 445. Арк. 5).

парости був пок[іийний] проф. В. Антонович, коли ще він робив досліди могил біля Житомира. Досі маються у мене його подарунки, а саме дві монети, мало не уніками. Учителем нумізматики був у мене пок[іийний] А. Янович, автор праць нумізматичних, які друковались за кордоном³⁸, як теж його «Starod [...] sprava [...]».

Одночасно я дуже цікавився палеонтологією, а взагалі природознавством, доповнюючи свою освіту сучасною літературою. 1885-89 р. робив з пок[іийним] К. Ставровським геологічно-мінералогічні екскурсії біля Житомира та м. Коростишева³⁹, а добутий нами науковий матеріал К. Ставровський передавав до кабінету Київського університету.

1892 року мною була виявлена неолітична стація на правому березі Дніпра біля с. Ст[арого] Бихова на Могилевщині (не зафіксоване у літературі)⁴⁰. Роками 1896–1900 в колишньому Радомисльському повіті займався дослідями неолітичних стацій та працювань [майстерень – Авт.]. Тоді ж й відкрита мною в цьому ж повіті біля с. Залесья культуру Ля-Тен. Ця праця мною зафіксована в «Арх[еологической] Летоп[иси] Ю[жной] Р[оссии]» за 1903 рік (стр. 164, [нерозбірливо] 23 Бронза А).

Крім того в цьому ж 1900 році були розкопані мною біля с. «Нежиловичи» могили дерговичив (самий крайній етап), в цьому ж Радомисльському повіті, що зафіксовано мною в «Арх[еологической] Летоп[иси] Ю[жной] Р[оссии]» за 1900 р. Т. І.

З 1889 року я був співробітником «Арх[еологической] Летоп[иси] Ю[жной] Р[оссии]».

1905 року біля с. Майданецьке на Гуманщині розкопав дві могили зі скорченими костяками (в друку ще цієї праці не мається).

1906 року робив досліди могил біля с. В[еликий] Корогод Радомисльського повіту, що зафіксовано в звіті И[мператорской] А[рхеологической] К[омиссии] за 1906 рік, стор. 109.

1906-1908 рр. працював над дослідями Трипільської к-ри біля с. Ст[арі] Буди на Звенигородщині, що зафіксовано в звіті И[мператорской] А[рхеологической] Ком[иссии].

Точно не пам'ятаю, в якому році розкопував кладовище біля с. Гофнунгсталь на Херсонщині, ця праця зафіксована в звіті И[мператорской] А[рхеологической] Ком[иссии]. Здається мені, що за 1906 [1905 – Авт.] рік.

1925-28 рр. уривцем досліджував Трипільську к[ульту]ру біля с. Захватівки на Гуманщині. Там же мною 28 року відкрито к[ульту]ру, аналогічно Черняхівської.

В цьому ж 28 році відкрито мною Трипільську к[ульту]ру в с. Росоши на Гуманщині.

Звіт праці останньої роботи мною закінчено, який наприкінці цього тижня

---

³⁸ Вірогідно, йдеться про Андрея Яновича (Andrzej Janowicz), який друкувався в часописі «Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne» в 1890-1890-х рр.

³⁹ Відомо про розвідки проф. університету Св. Володимира К.О. Ставровського 1874-1889 рр. на території Овруцького повіту (Томашевський А.П. Історія та ступінь археологічного дослідження літописної Овруцької волості // Археологія і давня історія України. 2017. Вип. 4 (25). С. 242-247 та ін.).

⁴⁰ Тепер місто Бихів, центр Биховського р-ну Могилівської обл. Білорусі.

надішлю до Арх[еологічного] Комітету, як теж надішлю й рештки збірок зі неолітичних стацій Радомисльському повіту.

21 січня 29 року.

Урицька цукроварня

[Підпис]

(P.S.) Я не цюрався теж етнографії: зі свого етнограф[ічного] збірку подаровано мною для Київського музею два рушника мереженіх, українських стародавніх, як те ж свого роду єдиного скляного баранця (пляшка)та український кафель з малюнком стилізованого півня. Ці речі переходять в етнографічному та художньому музеї.

[Підпис] *Рукопис М.К. Якимовича*

_*_*_*_

Документ 3

Лист-клопотання М.К. Якимовича перед ВУАК.

Урицька цукроварня, 21 січня 1929⁴¹

Одмічено 29/І 29 р.

До Всеукраїнського Археологічного Комітету

Прикладаючи при цьому, згідно припису Комітету від 22/ХІ 28 р. під ч. 1459, свій коротесенький життєпис, прошу Комітет поклопотатися через ВУАН про стверження мене героєм праці. Наслідком чого мені призначать пенсію. Тоді Арх[еологічний] комітет буде мати дарового й щирого робітника, який хоча на схилку віку матимуть змогу віддатися цілком археології.

Президія лікарів признала мене працездатним, через що не призначила пенсії, герой-же праці, незважаючи на працездатність, одержує пенсію, крім цього, матиметь ще службу.

Якщо тра буде надіслати свої документи про мій службовий 40-літній стаж, я надішлю ці.

З моїх праць надруковано: в «Археолог[ической] летописи Ю[жной] Р[оссии]» за 1900 рік «Разкопки у с. Нежиловичей», т. I.; в цьому ж часописі за цей же рік т. II. «Исследование дюнных стоянок в Радомысльском уезде» стор. 87, 203, та в цьому ж часописі за 1903 рік «Дюнные стоянки неолитической эпохи в Радомысльском уезде».

В звітах «Им[ператорской] Арх[еологической] Комис[сии]» за 1906[5] рік маються мої праці – «Раскопки у с. Гофнунгсталь Херсонской губ.», «у с. В[еликого]-Корогода Радомысльском уезде», та «Раскопки глиняных площадок у с. Старая Буда» за 1906-1908 р.

Не вишли з друку: про неолітичну стацію у с. Ст. Бихова Могилевської губ., розкопки могил біля с. Майданецьке на Гуманщині та досліди трипільської культури біля с. Захватівки на Гуманщині. Крім цього, про спостереження культури, аналогічної Черняхівської.

Про Ст.-Будянськи дослідження з рр. 1906-908, як теж про цю ж трипільську к[ульту]ру біля с. Захватівки, звіти закінчени, тільки но креслення ще не готові. Ці праці надішлю незабаром до Комітету.

21/І 29 р.

Урицька ц[укровар]ня

[Підпис]

⁴¹ НА ІА НАН України. Ф. 10. Спр. 28/10. Арк. 5-6.

P.S. З 1 січня я не маю ніякої праці, бо рахуюсь безробітним, закінчу працю про археологічні дослідження й мабуть приїду до Київа.

[Підпис] *Рукопис М. К. Якимовича*

_*_*_*_

Документ 4

*Лист-прохання директора Уманського історичного музею М.К. Якимовича до уряду Німеччини*⁴²

Умань, 08.1941. Копія.

Прошу Германское Правительство в оказании мне материальной помощи в супсидировании средств на проведение археологических раскопок открытого мною на Уманщине палеолита в с. Владимировка Подвысоцкого района и в с. Куты Бугского района. В прошлом 1940 году в с. Владимировка я произвел раскопки, где обнаружил мадленскую, ориньякскую и, возможно, более раннюю культуры; но, в виду очень ограниченных средств, отпущенных на эти работы, не смог закончить раскопки, а в текущем году предполагаю возобновить эту работу, но в большем масштабе. Раскопки эти представляют большой интерес не только для украинской, но и для всемирной науки. Здесь впервые мною открыты мергельные конкреции с включением битой кости животных, употребляемых в пищу человеком и при них очень примитивные кремниевые орудия, которыми эти люди соскребали мясо с кости. Вообще эти находки такого рода мергельных конкреций являются пока первыми на территории бывш[его] Союза СССР.

В связи с театром военных действий как раз у места предполагаемых раскопок, очевидно, придется начать работу с 2-й половины сентября, когда оперирующие здесь еще банды к этому времени будут ликвидированы. На означенные работы потребуются до 150 человекодней, считая в среднем до 5 человек в день с уплатой по 10 руб. в день, а всего придется затратить до 1500 руб. Если же будет возможно эти работы вести пленными, тогда лишь придется приобрести фотоаппарат для научной фиксации процесса работ. Фотоаппарат должен быть для пластинок не менее 6×12 см размером и к нему копировальная бумага в количестве 10 дюжин листов.

Адрес: г. Умань, улица Октябрьской Революции (бывш[ая] Дворцовая) № 29 (музей), Якимовичу Мечиславу Константиновичу.

Документ 5

Лист Мечислава Якимовича до Петра Курінного.

Умань, 14 лютого 1942 р.⁴³

Уважаемый Петр Петрович!

Очень рад, что Вы живы. Об этом я узнал недавно. Первые сведения меня очень обезпокоили, так как по ним я должен был предположить, что Вам вывезли из Киева большевики. Я остался директором музея. Нас [призвали] уехать вместе с ними, но я пожалел музей и ускользнул от них.

Музей пострадал от первой немецкой бомбы, которая была брошена в [нерозбірливо]. Библиотеку (флигель) совершенно не разрушило, а музей

⁴² Петров И., Бейда О. Ходоки у фюрера...

⁴³ НА ІА НАН України. Ф. 10. Спр. 51. Арк. 1-2.

частично пострадал. Разрушило стену части соседних двух комнат, [нерозбірливо] комнаты в отделе природы пострадали тоже немного. Окно ни одно не уцелело и некоторые двери и рамы окон вылетели.

Я должен был все время не отлучаться из музея во избежание разграблений, благодаря тому музей уцелел и с ноября месяца [1941] был открыт для публики. Штат музея очень малый, так как доход от эксплуатации [нерозбірливо] очень невелик. Мне даже первоначально сказали, что если дохода не будет, то музей закроют. Весь штат состоит из 5 человек: директор, зав. худ. отд., два доглядача, уборщица и сторож.

Я считаю, что все же благодаря мне, музей уцелел.

Когда уходили большевики, пожгли в Умани предприятия и дома.

Извиняюсь, что так [намарал], но чернило такое плохое, что размывается (расползается).

Благодаря любезности проф. Неймана, я имел возможность передать это письмо. Вы ему покажите Swjatowita⁴⁴ том, в котором имеется сообщение о раскопках в с. Шуляки и др. Он срисовывал в музей посуду из этих раскопок.

Покажите ему и жертвенник из Владимировки и др. Более подробное письмо я Вам напишу вскоре.

Всего наилучшего

Ваш М. Якимович

(P.S) Если у Вас будет возможность передать [нерозбірливо] письмо по адресу, буду Вам очень благодарен.

[Підпис] *Рукопис М. К. Якимовича*

_*_*_*_

Документ 6

Лист Мечислава Якимовича до Петра Курінного.

Умань, 8 червня 1943 р.⁴⁵

Уважаемый Петр Петрович!

Недельки три тому я Вам послал письмо, сейчас, пользуясь удобным случаем, шлю другое. Дело в том, что Василий Афтономович [Стефанович] хочет устроиться в нашем музее, но в марте м-це было сокращение, а сейчас вряд ли возможно будет возобновить одну должность⁴⁶. Что же касается ведения каких-либо археологических работ без помощи фотографии, я считаю бесполезным. Кроме того у нас имеются банды, а это обстоятельство не совсем благоприятно для работ в глухих местах.

⁴⁴ «Światowit» – польський археологічний часопис.

⁴⁵ НА ІА НАН України. Ф. 10. Спр. 51. Арк. 3–3зв.

⁴⁶ Зауважимо, що у перші повоєнні роки, новопризначений директор Уманського краєзнавчого музею А.Г. Лаута у листі від 23 березня 1946 р. до ученого секретаря Інституту археології АН УРСР М.Я. Рудинського писав: «Могу Вам повідомити і друге мені відоме від колишнього зав. истор[ического] отдела н/музея, при окупації німцями, [В.А.] Стефановича, який в наслідок часу роб. в Уманському ГорФО відділі, що [М.К.] Якимович допомагав укр. націоналісту Куринному П.П. (колиш[ему] сотр[уднику] центр[ального] историч[еского] музею г. Києва) відправляти цінності н/музею в Німеччину. С цінностями уїхав Куринний. Вони відправили цінностей на 6917.654 руб. По словам того ж [В.А.] Стефановича, рештки цінностей, при бегстві німців з Умані, Якимович сам викинув в помойну яму во дворі музею. Цей весною ми думаємо в'яснити цей питання» (НА ІА НАН України. Ф. 30 (Михайло Якович Рудинський). Спр. 68. Арк. 169зв.).

Я хотел приехать в Киев, но Гебитскомисар⁴⁷ не дает пропуска без вызова, а потому, если это возможно, устройте мне этот вызов, а тогда поговорим о многом с Вами при личной встрече.

Поклон шлет Вам [Є.В.] Махно⁴⁸ (она работала в Институте с [В.П.] Петровым⁴⁹) и тоже думала у нас устроится. Она просила также передать поклон служащим Вашего музея⁵⁰. Махно без работы сейчас.

Конечно, очень приятно было бы возобновить раскопки, но так как эта работа без помощи фото теряет свое значение, то сейчас возможно вести лиш[ь] работу по розыску и фиксации обнаруженных на поверхности памятников старины. Пишите.

Всегда наилучшего, Ваш М. Якимович

(P.S) Прилагаемое при этом письмо керівнику Інституту писал под диктовку В.А. [Стефановича] [Підпис]

В 1940 году я выслал в Арх[еологический] Институт весь антропологич[еский] и геологический материал в Киев, но не знаю, какая его постигла участь. Весь этот материал добыт в с. Владимировке, а потому, конечно, и, если это возможно, интересно узнать, где он в данное время находится⁵¹. Я сделал муляж раскопок в с. Владимировке размером [масштабом] в 1/100 метра. Для объяснений этот муляж является очень удобным пособием. Возможно-ли в Киеве приобрести фотогр[афические] пластинки?

М.Я. *Рукопис М.К. Якимовича*

_*_*_*_*

Документ 7

*Перелік друкованих праць М.К. Якимовича.
1900-1943 рр.*

1. [Якимович М.К.] Открытие в 1897-1899 гг. М.К. Якимовичем дюнных стоянок каменного века на правом берегу р.Уши, вблизи впадения ее в Припять в Радомысльском у. Киевской губ. // Киевская старина. 1900. Т. 69. Кн. II (май). Отд. 2. С. 126-127.

2. [Якимович М.К.] Раскопки могильника М.К. Якимовичем у с. Нежилович Радомысльского у. Киевской губ. // Киевская старина. 1900. Т. 71. Кн. II (ноябрь). Отд. 2. С. 129-131.

3. [Якимович М.К.] Продолжение исследования М.К. Якимовичем дюнных

⁴⁷ Гебитскомисар (Gebietskommissar), окружной комиссар – офіційна назва посади в нацистській Німеччині у часи Другої світової війни, керівник адміністрації округу.

⁴⁸ Євгенія Володимирівна Махно (1913-1992) у 1942 р. працювала у Музеї до- і ранньої історії у Києві (Сорокіна С., Завальна О., Радієвська Т. Музей до- і ранньої історії у Києві (1942-1943): структура та персональний склад // Науковий вісник Національного музею історії України, 1 (1). 2017. С. 210-229).

⁴⁹ Віктор Платонович Петров (1894-1969) – археолог, історик, мовознавець, етнограф, літературознавець, фольклорист, філософ (філософський псевдонім Віктор Бер), письменник (літературний псевдонім В. Домонтович). Див. детальніше: Андреев В. М. Віктор Петров. Нариси інтелектуальної біографії вченого. Дніпропетровськ: Герда, 2012. 476 с.

⁵⁰ Вірогідно, йдеться про Музей до- і ранньої історії у Києві.

⁵¹ Збереглося «Визначення кісток з палеолітичної стоянки у с. Володимирівка Півдвисоцького району Кіровоградської області, зібраних М.К. Якимовичем», зроблене І.Г. Підоплічком [Яненко А.С. Музеї Київщини і Житомирщини... С. 308].

стоянок каменного века при впадении р. Уши в Припять у с. Яновки // Киевская старина. 1900. Т. 71. Кн. II (ноябрь). Отд. 2. С. 131.

4. [Якимович М.К.] Исследование дюнных стоянок неолитической эпохи в Радомысльском у. на берегу р. Уши, при впадении ее в Припять // Археологическая летопись Южной России. 1900. Т. II. С. 87, 203. (Неподалік сс. Запілля, Янівка та ін. – *Авт.*).

5. Якимович М.К. Дюнные стоянки неолитической эпохи в Радомысльском уезде Киевской губ. // Археологическая летопись Южной России. 1903. № 3/4. С. 161-172. (Про розвідки 1896-1901 рр. – *Авт.*).

5-а. Якимович М.К. Дюнные стоянки неолитической эпохи в Радомысльском уезде Киевской губернии. Киев: Тип. Н.А. Гирич, 1903. 12 с., 3 л. ил. [Окремий відбиток].

6. [Якимович М.К.] Раскопки в Гофнунгстале // Отчет Императорской археологической комиссии за 1905 год. СПб: Тип. гл. упр. уделов, 1908. С. 88-90, 119.

7. [Якимович М.К.] Киевская губерния // Отчет Императорской археологической комиссии за 1906 год. СПб: Тип. гл. упр. уделов, 1909. С. 106-109, 143. (Про розкопки трьох трипільських майданчиків неподалік с. Стара Буда Звенигородського повіту – *Авт.*).

8. [Якимович М.К.] Киевская губерния. Раскопки М.К. Якимовича // Отчет Императорской археологической комиссии за 1907 год. Санкт-Петербург: Тип. гл. упр. уделов, 1910. С. 99-100, 132. (Про розкопки чотирьох трипільських майданчиків неподалік с. Стара Буда – *Авт.*).

9. Якимович М. Археологічні дослідження біля с. Захватівки (Червоний Кут) Тернівського р. Гуманської округи з рр. 1925-1928 // Хроніка археології та мистецтва. 1930. Ч. 1. С. 37-40.

10. Якимович М. Уманський музей напередодні відкриття // Уманський голос. 1941. Ч. 13. 16 жовтня. С. 3.

11. Якимович [М.К.] До відкриття Уманського музею // Уманський голос. 1941. Ч. 26. 30 листопада. С. 3.

12. Якимович М. Уманський парк Софіївка // Уманський голос. 1943. Ч. 61. 5 серпня. С. 3; Ч. 62. 8 серпня; Ч. 63. 12 серпня. С. 3; Ч. 64. 15 серпня. С. 3.

REFERENCES

- Ambroz, A.K.** (1966). Fibuly yuga evropeiskoi chasti SSSR [Fibulas of the South of the European part of the USSR]. *Svod arkheologicheskikh istochnikov, D1-30*. Moskva [in Russian].
- Andreev, V.M.** (2012). *Viktor Petrov. Narysy intelektualnoi biohrafii vchenoho* [Viktor Petrov. Essays on the intellectual biography of the researcher]. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].
- Beliashevskii, N.** (1904). Pole pogrebalnykh urn epokhi la Tene v Radomyslskom u. Kievskoi gub. [A field of burial urns of the la Tene Era in the Radomysl district of the Kyiv province]. *Arkheologicheskaiia Letopis Yuzhnoi Rossii, 1/2*, 13-18 [in Ukrainian].
- Bogaevskii, B.L.** (1937). *Orudiiia proizvodstva i domashnie zhitovnye Tripolia* [Production tools and domestic animals of Trypillia]. Leningrad [in Russian].
- Dluzhnevskaiia, G.V.** (2014). *Arkheologicheskie issledovaniia v Evropeiskoi chasti Rossii i na Kavkaze v 1859-1919 godakh po dokumentam Nauchnogo arkhiva IIMK RAN* [Archaeological research in the European part of Russia and the Caucasus in 1859-1919 (according to the documents of the Scientific Archive of the Institute for History and Culture of the Russian Academy of Sciences)]. Sankt-Peterburg [in Russian].
- Hrinchenko, V.H.** (2020). Mechyslav Yakymovych: storinky naukovoi biohrafii [Mechyslav Yakymovych: Pages of Scientific Biography]. *Zaporizhzhia Historical Review, 2 (54)*, 1-9 [in Ukrainian].

- Eremenko, V.E.** (1997). *Keltskaia vual i zarubinietskaia kultura* [«Celtic Veil» and Zarubiniets Culture]. Sankt-Peterburg [in Russian].
- Kashuba, M.T. & Sapozhnykov, I.V.** (2021). Raskopki M.K.Yakimovicha v 1905 g. u s. Gofnungstal v Severo-Zapadnom Prichernomore po materialam arkhiva IAK [Excavations by M.K. Yakimovich in 1905 near the village Gofnungstal in the North-Western Black Sea region (based on the materials of the Imperial Archaeological Commission archive)]. *Arkheologicheskie vesti*, 33, 215-235. DOI: 10.31600/1817-6976-2021-33-215-235 [in Russian].
- Kazakevych, H.M.** (2015). *Skhidni kelty: kultura, identychnosti, istoriohrafichni konstruktсии* [Eastern Celts: cultures, identities, historiographical constructions]. Kyiv-Vinnytsia [in Ukrainian].
- Manko, V.O. & Sapozhnykov, I.V.** (2007). Neolitychnyi hospodarsko-pobutovyi kompleks Pliutovyshche I u Chornobylskomu Polissi [Neolithic economic and household complex Pliutovyshche I in Chornobyl Polissya]. *Kamiana doba Ukrainy*, 10, 235-242. [in Ukrainian].
- Musin, A.E.**(Ed.). (2009). *Imperatorskaia Arkheologicheskaia Komissiiia (1859-1917): K 150-letiiu so dnia osnovaniia* [Imperial Archaeological Commission (1859-1917): To the 150th Anniversary of the founding]. Sankt-Peterburg. [in Russian].
- Petrov, I. & Beida, O.** (2020). *Khodoki u fiurera: «esi... eti raboty vesti plennymi, togda lish pridetsia priobresti fotoapparat» – pismo arkheologa* [Walkers at the Fuehrer: «if... these works are carried out by prisoners, then I just have to buy a camera» – a letter from an archaeologist]. Retrieved from <https://labas.livejournal.com/1212543.html> [in Russian].
- Sorokina, S., Zavalna, O. & Radiievskia, T.** (2017). Muzei do- i rannoi istorii u Kyevi (1942-1943): struktura ta personalnyi sklad [Museum of Pre- and Early History in Kyiv (1942-1943): structure and staff]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy*, 1 (1), 210-229 [in Ukrainian].
- Telegin, D.Ya. & Titova, E.N.** (1998). Poseleniia dnepro-donetskoï etnokulturnoi obshchnosti epokhi neolita [Settlements of the Dnieper-Donetsk ethnocultural community of the Neolithic era]. *Svod arkheologicheskikh istochnikov*. Kiev [in Russian].
- Tomashevskiy, A.P.**(2017). Istoriia ta stupin arkhelohichnoi doslidzhenosti Ovrutskoi volosti [Annalistic Ovruch volost history and degree of archaeological study]. *Arkheolohiia i davnia istoriia Ukrainy*, 4 (25), 240-285 [in Ukrainian].
- Trusova, S.A.** (1940). III-ia konferentsiia po izucheniiu paleolita [The Third Conference on Paleolithic Studies]. *Kratkie soobshcheniia o dokladakh i polevykh issledovaniiah Instituta istorii materialnoi kulture*, 3, 47 [in Russian].
- Tsvetk, O. V.** (2004). Krasnostavka. In *Entsyklopediia trypilskoï tsyvilizatsii*, Vol. II (pp. 261-262). Kyiv [in Ukrainian].
- Velychko, V.K. (Ed.)**. (2016). *Kalendar pamiatnykh dat Cherkashchyny na 2017 rik* [Calendar of memorable dates of Cherkasy region for 2017]. Cherkasy [in Ukrainian].
- Veremeichyk, O.M.** (2020). Istorychna topohrafiia Liubecha X-XI st. [Historical Topography of Lubech in 10th-11th centuries]. *Arkheolohiia i davnia istoriia Ukrainy*, 2 (35), 105-120 [in Ukrainian].
- Videiko, M.Yu.** (2004). Yakymovych M.K. In *Entsyklopediia trypilskoï tsyvilizatsii*, Vol. II (pp. 632). Kyiv [in Ukrainian].
- Videiko, M.Yu.** (2012). Orhanizatsiynyi eksperyment: Trypilska komisiia [The Organizational Experiment: Trypillia Commission]. *Arkheolohiia i davnia istoriia Ukrainy*, 9, 84-92 [in Ukrainian].
- Yakubenko, O.O.** (2004). Volodymyrivka. In *Entsyklopediia trypilskoï tsyvilizatsii*, Vol. II (pp. 104-105). Kyiv [in Ukrainian].
- Yanenko, A.S.** (2016). Istoriia muzeinoï arkhelohii USRR (1919-1934) [History of Museum Archeology of the UkrSSR (1919-1934)]. Kyiv [in Ukrainian].
- Yanenko, A.S.** (2014). Muzei Kyivshchyny y Zhytomyrshchyny ta yikh uchast v arkhelohichnykh doslidzhenniakh rehionu v 1945-1946 rr. (za materialamy arkhivu M.Ya. Rudynskoho) [Museums of the Kyiv and Zhytomyr regions and their participation in archaeological investigations in 1945-1946 (on the basis of Mykhaylo Rudinsky's archive)]. *Sivershchyna v istorii Ukrainy*, 7, 304-311 [in Ukrainian].
- Yanenko, A. (Ed.)**. (2017). *Arkheolohichni muzei Vseukrainskoi akademii nauk: doslidzhennia i materialy* [Archaeological Museum of the All-Ukrainian Academy of Sciences: Studies and Sources]. Kyiv: Natsionalnyi Kyevo-Pecherskyi istoryko-kulturnyi zapovidnyk [in Ukrainian].
- Yasnovska, L.** (2014). Doslidzhennia litopysnykh mist Chernihivshchyny spivrobotnykamy Imperatorskoi arkhelohichnoi komisii [Research of annalistic towns of Chernihiv region by the Imperial Archaeological Commission staff]. *Shrahivski chytannia: Zbirnyk statei ta materialiv*. Vol. 3. Chernihiv, P. 175-184 [in Ukrainian].
- Yasnovska, L.** (2015). Litopysni mista Chernihivshchyny v doslidzhenniakh Imperatorskoi

arkheolohichnoi komisii [Annalistic towns of Chernihiv region in research of the Imperial Archaeological Commission]. *Arkheolohichni zoshyty z Peresopnytsi. III: Zbirnyk statei uchasnykiv III naukovoho arkheolohichnoho simpoziumu «Litopysni mista davnoruskoi derzhavy»*. Peresopnytsia. P. 138-144 [in Ukrainian].

Igor Sapozhnykov

(Institute of Archaeology NAS Ukraine, Kyiv, Ukraine)

e-mail: ssappog5@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3889-6714>

Anna Yanenko

(National Preserve «Kyiv-Pechersk Lavra», Kyiv, Ukraine)

e-mail: pudovkina@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0713-3087>

Archaeologist Mechyslav Yakymovych (1868-1945): Life and Scientific Activity in Epoch of Revolutions and World Wars

The life path of the archaeologist Mechyslav Konstantynovych (Kostovych) Yakymovych is reconstructed and some details of his biography are clarified in the paper. Little-known documents and materials covering various stages of the scholar's activity are brought into scientific circulation, namely: open letter dated December 14, 1916, given by the Imperial Archaeological Commission to M.K. Yakymovych; biography with the covering petition prepared and written by the scholar himself in early 1929 for the All-Ukrainian Archaeological Committee of the All-Ukrainian Academy of Sciences; letter-request of the director of the Uman Historical Museum M.K. Yakymovych to the German government, dated April 1941; personal letters of M.K. Yakymovych to P.P. Kurinnyi dated February 14, 1942, and June 8, 1943; author's drawings. A list of printed works of the archaeologist, published during his lifetime, has been compiled. It is emphasized that M.K. Yakymovych was well-known among the professional community of the late 19th – first half of the 20th century and collaborated with the leading archeological institutions of the time, among which: the Imperial Archaeological Commission, VUAK (All-Ukrainian Archaeological Committee), the Institute of the History of Material Culture of the Academy of Sciences of the Ukrainian Socialist Soviet Republic, and the Institute of Archeology of the Academy of Sciences of the UkrSSR.

From the 1890s until the end of his life, M.K. Yakymovych studied various archeological sites on the territory of modern Ukraine. In particular, he recorded dune locations and workshops in Polissia on both banks of the rivers Prypiat, Uzh, and Teteriv; found a cremation with a bronze fibula in the ceramic pot near the urochyshe Pechyshe near the village of Zalissia; excavated the tombs of Dregoviches on the right bank of the river Teterev next to the village Nizhylovychi near Radomyshl; studied two mounds, a cemetery, and a settlement of the Nogais near the village of Hoffnungstal and Trypillia sites on the outskirts of the village Stara Buda in Zvenyhorod region; explored the sights near the town of Liubech; since the 1920s, the archaeologist had been conducting surveys and excavations in collaboration with the Uman Museum; during the second half of the 1930s, he continued the archeological study of the region, first of all on the outskirts of the villages of Volodymyrivka, Tomashivka, and Sushkivka. During the German-Soviet war, he did not give up hope of resuming the surveys of Trypillia sites.

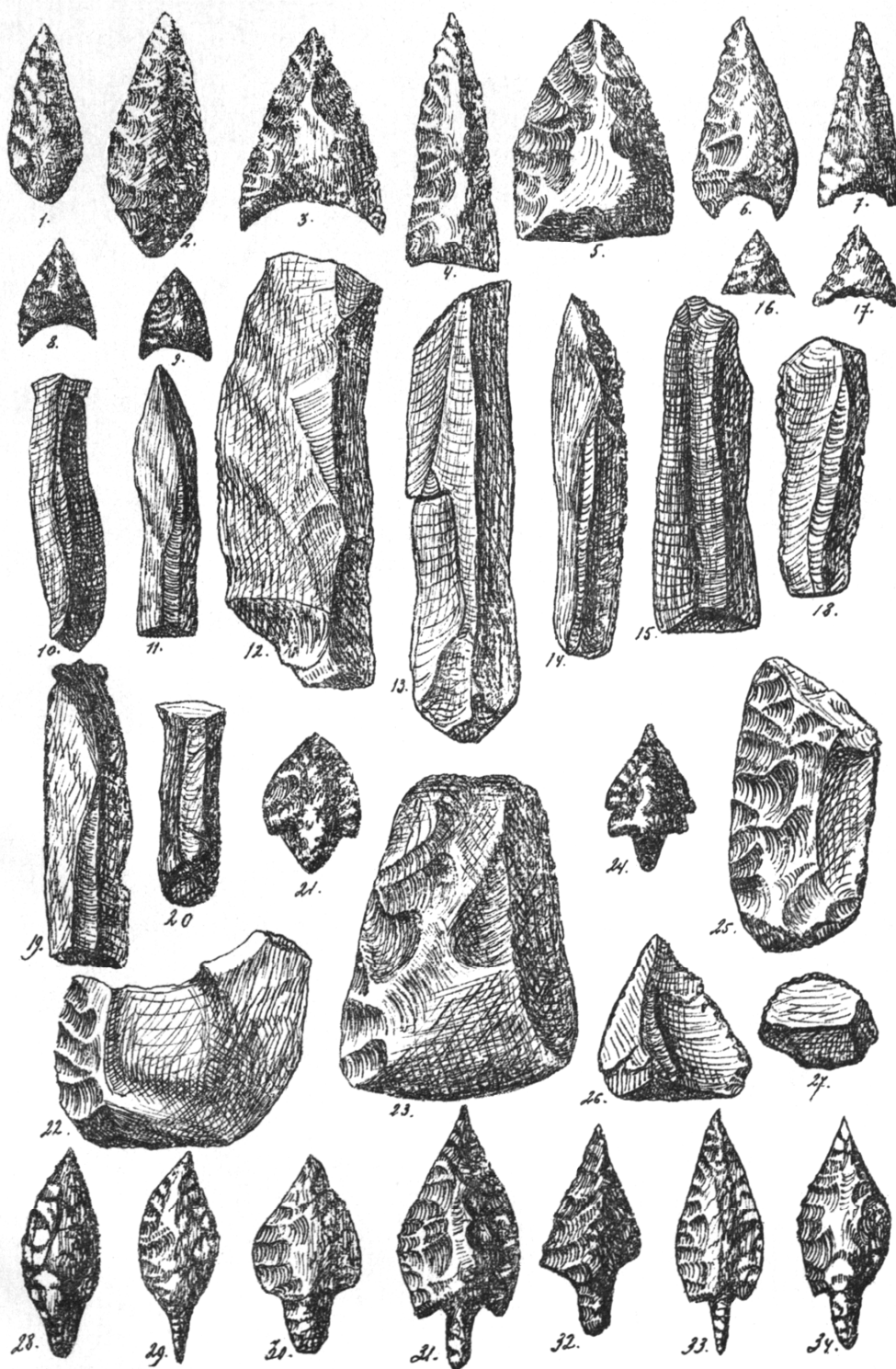
Keywords: Mechyslav Kostiantynovych Yakymovych, biography, archeological surveys and excavations, expeditions, Uman Historical Museum, end of the 19th century – the 1940s

Іл. 1. Північний район розвідок М.К. Якимовича 1896-1901 рр.
(Спеціальна карта І.Ф. Стрельбицького 1865 р., арк. 30; фрагмент)

Іл. 2. Південний район розвідок М.К. Якимовича 1896-1901 рр.
(Спеціальна карта І.Ф. Стрельбицького 1865 р., арк. 31; фрагмент)

Къ статьѣ М. Якимовича.
„Дюнные стоянки въ Радомысльскомъ уѣздѣ.“

Рис. 1. Урна из с. Залѣсья.

Іл. 4. Гончарний горщик з поховання латенської культури в околицях с. Залісся
(Беяшевский 1904. Рис. 1)

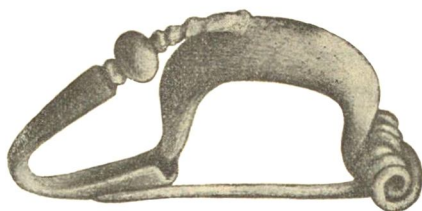
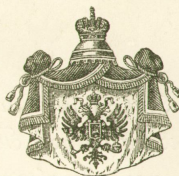

Рис. 2. Фібула, находившаяся
в урні.

Іл. 5. Бронзова фібула латенської культури з поховання біля с. Залісся
(Беяшевский, 1904. Рис. 2)

МИНИСТЕРСТВО
ИМПЕРАТОРСКАГО
ДВОРА.

ИМПЕРАТОРСКАЯ
АРХЕОЛОГИЧЕСКАЯ
КОММИССИЯ.

23., М а р т а 1905 г.

№ 598

С.-Петербургъ.

Здание ИМПЕРАТОРСКАГО Зимняго Дворца

Открытый листъ.

На 190 пятый годъ.

Выданъ этотъ листъ г. Мечиславу Константиновичу Якимовичу

Императорскою Археологическою Коммисією на право производства археологическихъ раскопокъ въ теченіи 1905 года на земляхъ казенныхъ, общественныхъ и принадлежащихъ разнымъ установленіямъ въ предѣлахъ окрестностей сел. Гофнунгсталь, Тираспольскаго уѣзда, Херсонской губерніи,

съ обязательствомъ доставить въ Коммисію отчетъ или дневникъ по произведеннымъ раскопкамъ, а также, при особой описи вещей находокъ, наиболее ценные и интересные изъ найденныхъ предметовъ, для представленія ихъ на Высочайшее Государя Императора воззрѣніе.

Председатель Императорской
Археологической Коммисіи,
Гофмейстеръ Двора ЕГО ВЕЛИЧЕСТВА, Сенаторъ

М. С. Добрянский

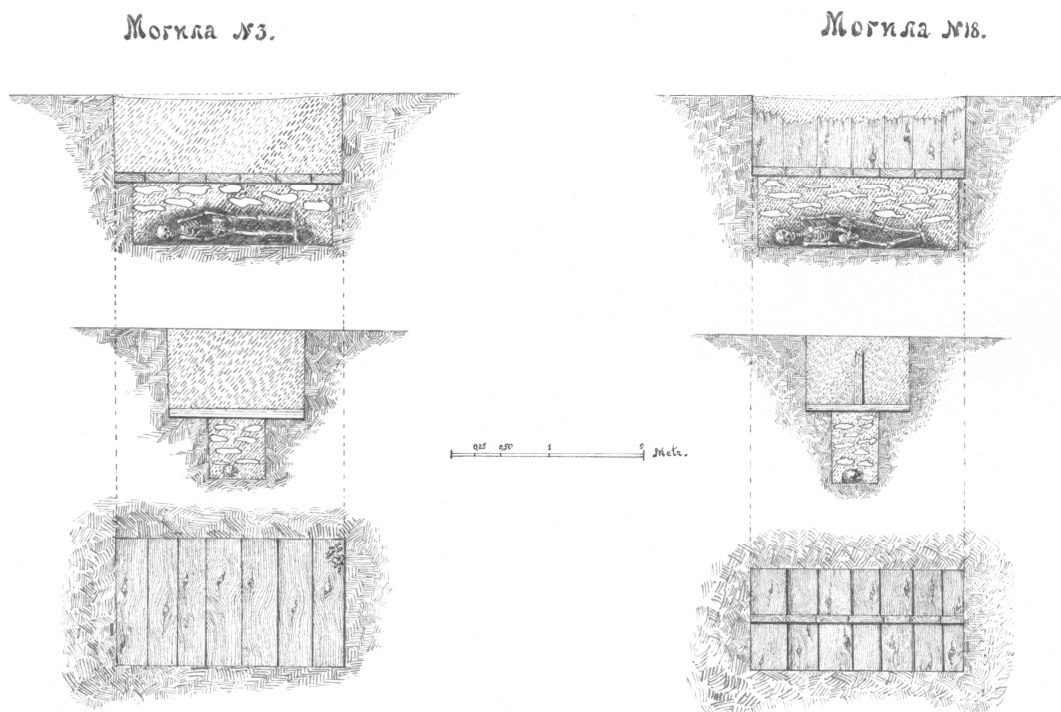
Доголопроизводитель

А. Раевский

Листъ этотъ действителенъ на одинъ годъ и, по линеваніи надобности, долженъ быть представленъ обратно въ Коммисію.

Отчетъ и перекр. опись у А. А. Смирнова на оборотъ.

Лл. 6. Відкритий лист, виданий Імператорською археологічною комісією М.К. Якимовичу на розкопки неподалік с. Гофнунгсталь (Кашуба, Сапожников, 2021).

Іл. 7. Малюнок-реконструкція М.К. Якимовича ногайських могил неподалік с. Гофнунгсталь (Кашуба, Сапожников, 2021).

Рис. 141 (1/4).

Рис. 142 (1/4).

Рис. 140 (1/4).

Рис. 143 (1/4).

Рис. 144 (1/4).

Рис. 145 (1/4).

Іл. 8. Фотознімки знахідок М.К. Якимовича на трипільському поселенні Стара Буда 1906 р. (Док. 7, 7).

Рис. 148 (1/6).

Рис. 149 (1/4).

Рис. 150 (1/5).

Рис. 151 (1/5).

Іл. 9. Фотознімки керамічних посудів з поселення Стара Буда, відреставрованих М.К. Якимовичем (Док. 7, 7).

Іл. 10. Учасники розкопок трипільського поселення в околицях с. Володимирівка: Неоніла Леонтіївна Кордиш (стоїть ліворуч), Олександр Панкратович Черниш (сидить перший ліворуч), Михайло Леонтійович Макаревич (сидить другий ліворуч), Тетяна Сергіївна Пессек (сидить третя праворуч), Мечислав Костьович Якимович (сидить перший праворуч). 1940 р. (НА ІА НАН України. Ф. 57. Од. зб. 3155).